

Кім Пік (1951-2009) - читав зі швидкістю 4-5 секунд на сторінку тексту, до кінця життя практично напам'ять знав 12000 раніше прочитаних книг, пам'ятав карти усіх міст і автомагістралей США, оперував днями тижня в календарі за останні 2000 років.

Як ми вже знаємо, пам'ять можна і потрібно розвивати і тренувати, і бажано це робити з раннього дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виготський Л. С. Ейдетика // в сб. «Основні течії сучасної психології». [СБ ст.] М.- Л., 1930 (повт. изд: «Хрестоматія по відчуттю і сприйняттю». М., 1975).
2. Anna Arnaudo (2000) «Eidetic Imagery: Raising More Questions than Answers» Biology-202, Second Web Report, Bryn Mawr College.
3. Ейдетизм - стаття з Великої радянської енциклопедії.
4. Бузан Т. Швидкісна пам'ять. - Пер. з англ., 1998.
5. Лурія А. Р. Маленька книжка про велику пам'ять. - М.: МГУ, 1968.

Меленець Л. І.,

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
Інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Київ, l.melenets@kubg.edu.ua*

ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ– РОДИННА ЛЮБОВ

Окремі положення статті мають на меті привернути увагу молодих батьків, компетентних педагогів дошкільних навчальних закладів до проблеми докладання спільних зусиль щодо створення необхідних умов для розвитку талановитої/геніальної людини (обдарованої особистості) – члена демократичного українського суспільства.

Ключові слова: розвиток обдарованості, задатки, здібності, талант, любов, роль родини, педагогів.

Отдельные положения статьи имеют целью привлечь внимание молодых родителей, компетентных педагогов дошкольных учебных заведений к проблеме приложения совместных усилий по созданию необходимых условий для развития талантливого/гениального человека (одаренной личности) – члена демократичного украинского общества.

Ключевые слова: развитие одаренности, задатки, способности, талант, любовь, роль семьи, педагогов.

Certain provisions of articles intended to draw the attention of young parents, competent teachers of preschool education to the problem of joint efforts to create the necessary conditions for genius (gifted person) – member of the Ukrainian democratic society.

Keywords: development of talents, inclinations, abilities, talent, love, family role, the teachers.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний світ упевнено й сміливо використовує аксіому про те, що ранній і дошкільний вік – найбільш важливі періоди в становленні людини. Мудра природа заклала в дитині величезний потенціал до майже безмежного прижиттєвого розвитку різноманітних її якостей, властивостей, здібностей. Однак без людської спільноти, дотримання правил спілкування з людьми, без спільної з ними діяльності особистість не відбудеться, а багаті потенційні можливості (задатки) її розвитку не реалізуються.

Перший і найбільший вплив на особистісний розвиток дитини надає сім'я/родина – союз, співтовариство – значима для дитини мікрогрупа, члени якої, маючи певний рівень освіченості, виконують важливе соціальне замовлення, оскільки суспільство завжди потребує особистість. Природне почуття відповідальності за майбуття дитини виникає у не байдужих батьків, які бажаючи краще зрозуміти, що таке особистість, за яких умов її розвивати, намагаються думати про те, щоб малюк зайняв у суспільстві достойне місце, знайшов своє «Я», відбувся, реалізував себе, став талановитою людиною.

Клірик Острозький, письменник-полеміст другої половини XVI ст., вказував на необхідність самореалізації людини в земному світі шляхом розвитку закладеного в ній Богом таланту. Людина свої здібності, на думку релігійного і освітнього діяча, повинна використати для спільного блага, для боротьби за національні і релігійні права, культурний розквіт свого народу [4].

Соціальні, політичні, науково-технологічні, культурні зміни, що відбуваються у першій половині XXI ст., суттєво впливають на ринок праці, спонукають сучасних молодих батьків вибирати шляхи розвитку в дітей тих рис характеру, які будуть потрібні їм в умовах швидких змін. Серед них – здатність до адекватного сприйняття цих змін і пристосування до них; критичного мислення та правильного вибору; виявлення та успішного розв'язання проблем; творчості, уяви й енергійності; піклування про інтереси колективу, країни та довкілля [10, с. 15].

Термін «здатність» в одностомному універсальному довіднику з української мови розтлумачено як «природне обдаровання, здібність» [1, с. 453]. За філософським словником (ред. В. І. Шинкарука) обдарованість є результатом і свідченням високого рівня індивідуального розвитку індивіда, це поняття загальної психології, високий рівень задатків, схильностей [9].

Серед психологів, що займалися дослідженням проблеми обдарованості, таланту, геніальності заслуговують на увагу праці Д. Богоявленської (розроблений автором метод «креативне поле» дозволяє адекватно ідентифікувати творчі здібності та обдарованість, що уможливорює реалізацію індивідуалізації освіти),

Г. Костюка (розумів здібності, як істотні властивості людської особистості, що зумовлюють успіх її цілеспрямованої діяльності, послідовно виступав проти ототожнення здібностей із задатками, які називав природними можливостями розвитку здібностей), О. Матюшкіна (наукові дослідження почав під керівництвом С. Рубінштейна, сформулювавши положення про діалог в міжособистісних відносинах як фактора творчого розвитку особистості), В. Моляко (творча людина розглядається науковцем як така, що виражає вищий ступінь розвитку, підготовленості не тільки до конкретних видів діяльності, а й до життя в цілому) та ін. Наукове студювання джерел розвитку обдарованості вбачаємо в дослідженнях В. Рибалки щодо материнських задатків, здібностей і талантів жіночої особистості, актуалізація яких у життєвій та духовній праці материнської душі і рук призводить до їх засвоєння душою й тілом дитини. Ми поділяємо думку науковця про те, що явно не достатньо змістовних наукових психологічних даних про особистість матері, її здібності як головне джерело гуманізації, персоналізації дитини [8, с. 19].

Ми не ставимо за мету обмежитися розкриттям загальноновизнаної, виняткової, первинної ролі матері в становленні дитини як особистості. Поте, звернемо увагу не те, що основну відповідальність за виховання і розвиток дитини, найкращі інтереси якої є предметом основного піклування, несуть батьки або у відповідних випадках законні опікуни. Держава, визнаючи, що дитині для повного та гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння, що дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності та солідарності надає батькам і законним опікунам належну допомогу в виконанні ними обов'язків щодо забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов, необхідних для її розвитку [5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання), нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким приділена означена проблема: привернути увагу люблячих дитину молодих батьків, компетентних педагогів дошкільних навчальних закладів до проблеми докладання спільних зусиль щодо створення необхідних умов для розвитку геніальної людини (обдарованої особистості) – члена демократичного українського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Тема щодо обдарованості, талановитості нащадків на нашу думку розвивалася з розвитком педагогіки і з входом суспільства в еру інформаційних технологій стала популярною і серед «студентів» інституту батьківства. Соціальна мережа (Інтернет) розкриває можливість відібрати родинам прийнятні способи і засоби розвитку своїх малюків. Спостерігається поступове послаблення впливу дошкільних закладів

на розвиток педагогічної культури батьків, активність якого спостерігалася у минулому столітті. В дошкільному навчальному закладі педагогічні працівники зустрічають малюка, який вже два/три роки користується криницею пізнання світу – інтелектом мами. Дослідженнями доведено про «залежність інтелекту дитини від інтелекту мами, а також тата, від їх інтелектуальних установок, від їх уважності і тямущості, роздумів і фантазування, відчуттів і сприймань, розділених з дитиною [8, с. 34-35]».

Окрім дитини і її батьків працівники дошкільних закладів зустрічають молодих бабусь, які надають неоціненну допомогу молодим сім'ям, передаючи в ході наслідування досвід багатьох поколінь матерів. Отже, всі учасники педагогічного процесу дошкільної освіти (є обов'язковою складовою освіти в Україні), мають усвідомити: всі таланти і здібності закладені перш за все з материнської (батьківській) любові. Дитина, яка з дитинства відчуває цю любов, живе в атмосфері любові, все своє життя, немов бронею, захищена від негараздів. У неї, як правило, все виходить у житті і володіє багатьма непересічними здібностями. Хто виріс без любові, в холодній атмосфері байдужості, відчуває себе самотнім, бо навіть якщо оточений родиною/родичами, у нього все в житті складається важко. Проте, любов до дитини не має заступати індивідуальностей і відповідно цьому мають будуватися взаємовідносини між родиною вихованця і «родиною» дошкільного закладу.

За умови: педагоги візьмуть на озброєння суттєвий інструментарій – спостереження за процесом спілкування між батьками і дитиною, бесіда з батьками про їх уподобання, хобі, стиль спілкування в сім'ї, серед організованої дорослими діяльності надати можливість дитини проявити природні нахили в грі, а дорослому в цей час мати можливість спостерігати та виявляти ці природні нахили. Нажаль сучасна організація життєдіяльності дитини в дошкільному закладі побудована на принципі навчаємо, граючись, а не граємо, навчаючись. Цілком слушним є проголошення в Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років принципу забезпечення вільної гри як основного принципу в освіті дітей 3-5 років [6].

Цілком розуміємо і люблячих педагогів, які в розпорядку дня відшуковують час на спілкування/гру з дитиною, адже при наповнюваності групи у 36 дітей при шестигодинному робочому дні вихователя на кожну дитину випадає 10 хвилин (за умови відхилення будь-якої організованої діяльності і одночасного спостереження за іншими). Тому, приймаючи теоретично до уваги користь групової і індивідуальної роботи з дітьми, де є можливість розвитку індивідуальності, в сучасних дошкільних закладах вихователі продовжують надати перевагу груповим формам (раціональність використання часу).

Як в такій ситуації обдарованій дитині, яка завжди впевнена, що робить важливу справу, схильна займатися нею регулярно, бурхливо реагує на псування наслідків своєї праці, зосередженій, спостережливій, посидючій, не вступити в конфлікт? Виникає суперечність між вимогами люблячої мами (тата, бабусі, дідуся) – звертати особливу увагу на здібності дитини і організацією суспільного виховання в дошкільну закладі.

За дослідженнями В. Кузьменко «показником здібностей виступають: уподобання дитини; інтерес до певного виду предметів або об'єктів, значна увага до певного кола об'єктів, утримання уваги саме на обраних, оригінальний підхід до стандартних завдань, намагання змінювати, реконструювати задані об'єкти [7, с. 55]».

Здібності дорослих мають проявитися в умінні надати можливість дитині вчитися методом проб і помилок. Щоб дитина шукала і пропонувала варіанти рішень і дій, дорослі мають бути терплячими: у чеканні на відповідь, прибиранні іграшок, одяганні і т. д. Чим менше людина приймає рішень, тим вона пасивніша, тим більше боїться діяти. Потрібно тактовно, делікатно розвивати в дитини інтерес, навчати терпіння і заохочувати працювати старанно, завершувати почате. Дорослий, розуміючи, що обдарована дитина надмірно вразлива, має вчити володіти емоціями, вміти достойно програвати і не сприймати невдачу, як трагедію, робити все, щоб дитина не занижувала своєї самооцінки (якщо вміє це робити сам).

Розкриттю природи здібностей дитини присвячені праці чеського дидактика Я. Коменського (1592-1670). Розгадуючи загадку походження та розвитку людських талантів і здібностей, педагог сформулював ряд пропозицій стосовно організації виховання і навчання як обдарованих дітей, при цьому, усвідомлюючи обдарованість як відхилення від норми, так і таких, що відстають у своєму розвитку. Батькам, педагогам, які ставлять завдання виростити генія (геніальність – найвищий рівень творчих проявів особистості, втілюється у творчості, що має для життя суспільства історичне значення [1, с. 231]), варто не тільки знати ознаки обдарованості, а й за яких умов організації виховання обдарованих дітей буде досягнуто вищого рівня здібностей людини до певної діяльності – таланту, порівняти виклики епох, зміну умов зі зміною епох.

Враховуючи надбання минулих поколінь, варто прислухатися і до думок сучасників щодо глобальних змін у сфері освіти у найближчі 100 років. Професор теоретичної фізики Мітіо Каку (газета The New York Times у 2013 році назвала вченого одним із самих розумних людей Нью-Йорка) завбачує, що навчання не буде базуватися на запам'ятовуванні: не потрібно буде перевантажувати мозок некорисними знаннями, основний відсоток яких, як

показує практика, згодом не використовується, а звільнений розумовий резерв переорієнтується на розвиток здатності думати, аналізувати, аргументувати та приймати в підсумку правильні рішення. Активний популяризатор сучасних концепцій про світобудову вважає, що чим би людина не займалася, у неї до всього повинен бути творчий підхід, здатність швидко орієнтуватися в мінливих обставинах і добре розвинена інтуїція. Суспільство поступово переходить від товарної до інтелектуально-творчої економіки, щоб домогтися реального успіху, потрібно розвивати ті здібності, які недоступні роботам: креативність, живу уяву, ініціативу, лідерські якості[3].

Тож, національне багатство – інтелект і талант – має оберігатися і розвиватися у сприятливих умовах. З 1989/90 навчального року на теренах Радянського Союзу почали функціонувати перші гімназії і ліцеї, задачею яких є виявлення і навчання самих здібних дітей. Реформа освіти сприяла стратифікації суспільства – випускники дошкільних навчальних закладів «сортуються» за різним рівнем підготовки в залежності від доходів батьків. За нашими спостереженнями виявлення та розвиток обдарованих дітей гальмується через фінансові можливості як родини, так закладів, які відвідує малюк (дошкільних, позашкільних), відсутність матеріальної бази, потрібної для вияву різнобічних талантів дітей, їхньої творчості; формалізовану систему навчання; поневолення дитячої обдарованості бездуховною масовою культурою; відсутність соціально-психологічної допомоги дітям і їх батькам (не укомплектованість дошкільних закладах соціальними педагогами та психологами).

Україна є колискою обдарованих дітей, які в найближчому майбутньому мають створити могутню європейську державу. Пробудити дрімотні сили інтелекту й творчі можливості дитини, надихнути її на заняття дослідницькою та творчою діяльністю й озброїти сучасними методами наукового пошуку, вишукати в неї стійкий інтерес до певної галузі знань і підказати оптимальні форми потаювання цього інтересу, зорієнтувати талановиту молодь у щонайширшому спектрі наукової проблематики і навчити доцільно реалізовувати й правильно оформлювати свої інтелектуальні та творчі набутки – ці та багато інших завдань постають перед педагогами, які працюють з обдарованими дітьми на кожному структурному шаблі освіти.

Відомий вислів Елберта Хаббарда «Існує щось рідкісніше, тонше, більш дивовижне, ніж обдарованість. Це здатність визнавати обдарованість інших» та не менш відома українська приказка «Чоловік довідається тоді, як мало він знає, коли його мала дитина запитає» спонукають до роздумів над тим, що робить всіх людей різними, неповторними, унікальними? Чому в одній родині діти виростають різними, хоча виховуються в однакових умовах? Чому несхожі

один на одного люди, що живуть в одній країні в більш або менш однакових умовах – в умовах однієї культури, одних звичаїв, однієї мови?

Саме від якості, обсягів та інтенсивності роботи освітян над інтелектуальним, морально-духовним, творчим розвитком та вдосконаленням маленької особистості залежить майбутня доля нашого народу. Завідуючі і методисти дошкільних навчальних закладів під час експертних інтерв'ю сформулювали базові вимоги до випускника педагогічного навчального закладу: головна – розвинені любов до дітей, чуйність, співчуття. Як констатують експерти, переважна більшість випускників педагогічних вищих навчальних закладів, які приходять працювати в дитячий садок не відповідають очікуванням. В першу чергу це стосується браку знань з вікової дитячої психології та мінімального досвіду, який не дозволяє молодому спеціалісту ефективно налагодити роботу з дітьми та батьками [2, с. 42].

Панацеї в вихованні обдарованої дитини немає. Українська приказка говорить: «Учи дітей не страхом, а ласкою». Люблячі батьки і люблячі педагоги повинні керуватися твердженням В. Сухомлинського про те, що у природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної і пам'ятати, що одні діти імпульсивні, інші – рефлексивні. Імпульсивні діти часто приймають поспішні рішення і, як правило, не надто засмучуються, якщо відповіли не правильно, тому відповідають швидко, рефлексивні – довше обдумують завдання, тому що бояться помилитися, а якщо й допускають помилку, то дуже переживають. Досвід дитинства у кожної людини свій і світ кожному відкривався по-своєму, дитячі радості, страхи чи невдачі кожен переживає по-своєму.

Умови успішної педагогічної роботи з дітьми, які потребують особливої уваги вихователів і батьків розкрито в програмі виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» (2010). На наш погляд, відповідно до суспільних умов, що постійно змінюються, Конвенції про права дитини особливої (соціальної, психологічної, педагогічної) уваги батьків і педагогів потребують усі діти. Нам необхідно реалістично дивитися і на історичне минуле, і на сьогодення, і в майбутнє, щоб не мати непотрібних і шкідливих ілюзій, які лише заважають готувати нову генерацію національної інтелектуальної еліти.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Діти мають приблизно рівні можливості для розвитку здібностей. Щоб проявилась обдарованість, повинні бути створені умови для розвитку цих здібностей. Отриманий від дорослих дар необхідно тренувати, розвивати, постійно підтримувати. Люблячі батьки і педагоги мають подарувати дитині можливість стати обдарованим, тому не менш важливою є й емоційна підтримка дорослих – радість за успіхи дитини, своєчасне задоволення запиту дитини. У вихованні цієї категорії дітей особлива відповідальність лягає на сім'ю та надання можливості в соціально-

методичній її підтримці. Для збереження обдарованості і формування соціальної успішності дитині необхідний колектив. Педагоги не мають «заривати талант у землю» (не дати розвинутися здібностям, закладеним в людині), пам'ятаючи євангельську притчу про раба, що зарив у землю талант (міра ваги срібла) замість того, щоб вжити його в справу і отримати прибуток (Матв. 25: 14-30). Потребує уваги розв'язання питання неправильного підходу (обожнювання) до талановитих дітей у родинному колі, що призводить до негативних наслідків та питання розвитку обдарованих дітей, які сприймають світ феноменально.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с. : іл.
2. Горський А. Є. Комплексне дослідження стану системи дошкільної освіти України. Аналітичний звіт / А. Є. Горський, І. В. Барматова, О. Б. Буданова, О. В. Овчар – К. : ФОП Кашталян Н. І. – 2013. – 118 с.
3. Громова Т. МитиоКаку : Учеба уже не будет базироваться на запоминании [Електронний ресурс] / Татьяна Громова // <http://www.dsnews.ua/society/mitio-kaku-ucheba-uzhe-ne-budet-bazirovatsya-na-zapominanii-28082014231600> - Назва з екрана.
4. Клірик Острозький. Філософська думка в Україні [Електронний ресурс] – <http://litopys.org.ua/fdm/fdm24.htm> - Назва з екрана
5. Конвенція про права дитини // Перше звернення до дітей. За ред. С. Р. Станік, К., 2001. – 72 с.
6. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс] // <http://www.prof.univ.kiev.ua/prof/home/2010-12-22-00-05-45/2-events/571--2015-2025-.html> - Назва з екрана
7. Кузьменко В. У. Індивідуальні відмінності в структурі індивідуальності дошкільника / Віра Ульянівна Кузьменко // Психофізіологічні аспекти обдарованості : теорія і практика : матеріали науково-практичного семінару, 03 лютого 2012 р., м. Київ. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 128 с.
8. Рыбалка В. В. Материнские задатки, способности и таланты женской личности как главный витальный и духовный фактор развития одаренности ребенка / Валентин Васильевич Рыбалка // Психофізіологічні аспекти обдарованості : теорія і практика : матеріали науково-практичного семінару, 03 лютого 2012 р., м. Київ. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 128 с.
9. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – 2. вид., перероб. і доп. – К. : Голов. Ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
10. Хансен К. А. Особистісно-орієнтоване навчання дітей 3-5 років [Текст] / К. А. Хансен, Р. К. Кауфман, К. Б. Уош, / Міжнародний фонд «Відродження», К., 248 с.